

Acésta fôia ese
cate 3 côle pe luna
si costa 2 fiorini v. a.
pentru membrii aso-
ciatiunei, éra pentru
nemembrii 3 fr.
Pentru strainatate
1 galbenu cu porto
postei.

TRANSILVANI'A.

Fôia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana
si cultur'a poporului romanu.

Abonamentul se
face numai pe cate
1 anu intregu.
Se abonéza la Comi-
tetulu asociatiunei in
Sibiu, séu prin posta
séu prin domnii co-
lectori.

Nr. 2.

Brasiovu 15. Ianuariu 1872.

Anulu V.

Sumariu. Scurta descriere a revolutiunei lui Hori'a si Closc'a d'in 1784. — Rectificari rectificate, de Hasdeu. — Una cestiu-ne d'in economi'a nationale. (Continuare). — Procesu verbalu. — Despre educatiune. — Bibliografia.

Scurta descriere a revolutiunei lui Hori'a si Closc'a d'in 1784.

(Continuare.)

II.

A duo'a causa principale prin care a fostu provocata si óresi-cumu trasa cá de peru revolutiunea lui Horia, fù fàra indoiéla faimos'a conscriptiune militaria d'in an. 1784. Càteva lune, dupace Horia si consocii sei deputati, se reintórsera dela Vien'a, se publicase in tiera una ordinatiune imperatésca ddo. 22. Maiu 1784, carea coprendea, cumu-cà celi ce si voru taliá (sluti) membrii corpului, cu scopu de a se subtrage dela recrutatiune, voru fi aplecati la carausiia militaria, séu la tunuri, totu cá ostasi. Romanii inse nu au intielesu bene ordinatiunea amentita, séu cà s'au aflu si de acelia, cari le-au talmacit'o in intielesu falsu. Deci eli amagiti de nescari ómeni fanatici, incepura a crede, cumu-cà imperatulu voiesce, cá iobagii se se inscria cá ostasi, si cu modulu acesta voru scapa de servitiale iobagesci si de sarcinele comitatului. Eli cugetau cà luandu arme de buna voia, isi voru imbunatati sórtea, si dóra 'si voru castigá si proprietati de pamentu. In urmarea acestora cele de antaiu miscari de conscriptiune se ivire in satulu Hepr'a (Oláh-Herepe), in comitatulu Albei de diosu, precumu se adeveresce d'in raportulu comitelui supremu alu Albei de diosu, ddo. Halmagiu 27. si 28. Augustu 1784 adressatu càtra gubernatoriulu baronu Bruckenthal.*) Locuitorii d'in acelu satu intielegându reu ordinatiunea publicata in contra acelora, cari isi voru sluti membrii corpului, cá se scape de militia, au inceputu a crede, cumu-cà pre viitoriu toti locuitorii se voru militarisá, si acelia cari se voru conscrie la óste, nu numai cà se voru eliberá de tóte sarcinele publice si de cele iobagesci, ci inca voru capetá si mai multe pamenturi decâtu avusera ei pàna atunci. Petrunsi de asta sperantia, tramisera deputatiune de 10 insi la comisariulu bellicu d'in Alb'a-

Iuli'a, anume Ortmayer, cu scopu cá aceea se'i descopere, cumu-cà satulu intregu e gata a luá arme la porunc'a imperatului si a se inscrie cá soldati. Acelu comisariu dupa aceea pre numitii locuitori i chiamá ér si le spuse, cà va face mai antaiu intrebare la comand'a generala, si dupace va primí respunsu de acolo, le va spune cà ce au de a face mai incolo. Dupace la diu'a defipta éراسi ilu intrebarea, le dede instructiune, cà in diu'a urmatoria se se afle la densulu spre conscriere cu preotii loru si cu tóta comun'a. Ceea ce asiá s'a si templatu. Cu tóte aceste comisariulu bellicu pre numitii locuitori 'i tramese a-casa, cu acea admonitiune, cá pàna candu va sosi porunc'a imperatésca spre a luá armele, se fia in pace si linisce, si se implenésca tóte servitiale si detorintiele càtra domnii sei de pamentu, cumu si se fia cu ascultare càtra auctoritatile publice. Faim'a despre cele intemplete se latí curendu, mai antaiu in satele vecine Henigu, Stragi'a, Dumitra si Vingardu, apoi si mai departe. Acele sate intocma cá si Herepenii, tramisera deputatiuni la comisariulu bellicu cu deschiararea, cà voru a se inscrie de militari. Comisariulu dicându, cumu-cà ordinea ce a capatat'o, suna despre toti acelia, cari voru a se inscrie de buna voia, a conscriu si pre locuitorii d'in acele comune. Prin acésta lucrulu devení totu mai latitu si mai cunoscutu, asia càtu in urma nu numai d'in comitatulu Albei-Iulie, ci si d'in comitatulu Uniadórei si d'in alte comitate, alergau ómenii séu la Alb'a-Iuli'a, séu la altu oficiolatu militariu, spre a se conscrie, imbienduse a se face militari. Asia locuitorii satului Gontuga de langa Hatiegu, si dupa esemplulu acestora mai multi locuitori de pre valea Hatiegului mersera in Iuliu séu Augustu 1784 cu multimea la Hatiegu cu scopu de a se conscrie cá militari. Misicările aceste insuflatórie de grija, venira apoi si la cunoscientia guberniului, si gubernatoriulu bar. Bruckenthal sub ddo. 18. Aug. 1784 le comunicá si cancelariului de curte conte Eszterházi. E dreptu, cà conscrierile la militia se intemplara fàra de inpoterirea mai inalta, si dupa aceea in urm'a intrevenirei guberniului regiu s'au si suspensu, publicanduse in tóta tiér'a, cumu-cà atari conscriptiuni suntu nevalide; deci iobagii se asculte de domnii de pamentu si se implenésca servitiale ce detorescu. Ba d'in partea gu-

*) Bar. Bruckenthal fù pre acelu tempu gubernatoriu alu Transilvaniei, si o brosiura publicata contine raportele si corespondentiele oficióse relative la asta revolutiune, de carea ne folosimu si noi in mare parte.

berniului se tramesera si comisari pentru a se informá despre adeverat'a stare a lucrului.*)

Cu tóte cà se publicase annullarea faculteloru conscriptiuni pentru militarizare, totusi aceste publicatiuni au exercitatu puçina influentia asupra poporului, cà-ci poporul nu prea voiá se face servitia iobagesci. D'in partea cancelariei de curte sub ddo. 28. Augustu 1784 se si luara indata cele mai aspre mesuri pentru sugrumarea miscarilor turburatórie de liniscea publica, demandanduse cá facia cu agitatorii celi prensi, se se proceda dupa dreptulu statariu. In urmarea acestora se luara dispositiuni pentru impedecarea conscriptiunilor militare, cumu si a tulburarei de linisce, urmate d'in acea conscriptiune. Comandantele cetatiei d'in Alb'a-Iuli'a, dogení pre vreo 300 tierani, ce mersera acolo, provocandu'i se se liniscésca si se mérga pre la casele sale. Vicecomitele d'in comitatulu Albei de diosu, Halmágyi, chiamà la sene in Alb'a-Iuli'a, câte 7 deputati dela fia-care d'in comunele vecine, si-i persuadà cu blandetia, cá se se liniscésca si se incete dela turburarea ordinii si a pabei. Totu-odata lasà a se publicá in tergulu de tíera dela Teiusiu, cá nemine sub pedépsa grea, se nu mai cutedie a turburá pacea publica, si se dispusera pre la poduri si trectórie paditori inarmati, carii se respinga cetele de tierani, cari in contra opririi, aru cutedia se mérga la conscriere si cu modulu acesta aru conturbá liniscea.

Dupa tenórea raportului facutu de gubernatoriulu tierii càtra cancelariulu de curte sub ddo. 8. Sept. 1784, iobagii d'in comitatulu Uniadórei nu voira a ascultá de domnii sei, neci a le face servitiale robotali, ba inca locuitorii d'in satulu Gonting'a in tienstulu Hatiegului, atàtu departe mersera cu neascultarea lor, càtu dupa repetite provocari, neci nu voira a se presentá inaintea comisariloru esmisi cu scopu de a cercetá dupa gravaminele tieraniloru comunicate d'in partea colonelului Karp. Totu atunci se referéza, cà vicecomitele d'in comitatulu Unadórei nu departe de satulu Soimusiu langa Muresiu (Maros-Solyomos), ar fi intempinatu pe mai multi iobagi d'in dominiulu Iliei, cari mergeau la Alb'a-Iuli'a, cá se se conscria de ostasi, fiendu-cà li s'a spusu, cumu-cà acolo érase se va incepe conscriptiune militaria. Unu cetatianu d'in fortaréti'a Deveii inca s'a ocupatu cu

*) Asia sustienu scriptorii magiari càti s'au ocupatu pana acuma cu acestu episodulu fórte interesante d'in istoria Transilvaniei. Densii adeca sustienu, cà acelea conscriptiuni militare s'aru fi facutu fara porunca mai inalta. Noi d'in partene nu ne am potutu indupleca neci-unadata cá se le credemu acea assertiune. Este absolutu imposibile cá duoi trei officari d'in statulu magioru, maiori, si coloneli, coloneli, fia chiaru generali, se cutedie a intreprinde asia ceva, fara consimtiementu mai inaltu. Au nu am vediu tu si in dilele nóstre asemenea casuri? Urban, Jellachich etc. etc. Candu s'a vediu tu cà nu ese lucrulu netedu, cà aristocratia striga si se involbura, cà mai intrevenu si alte calamitati, atunci s'a negatu si contramandatu cu „Nu sciú, n'am vediu tu.“ Se mai ceru multe spre a lumina prin tóte secretele. Red.

atare conscriptiune, si facia cu tóta oprirea a continuat'o, pana candu la recercarea tablei comitatense s'au arestatu. Asemene conscriptiuni s'au facutu in Sio-masiu si in alte sate, ba chiaru si in Coslarin, unu satu nu departe de Alb'a-Iuli'a. Se mai tramisera cumu se dice, si scrisori volante.

Dar in interesulu adevérului trebue se insemnamu si aceea, cà dela midiuloculu lui Septembre 1784 s'a mai liniscitu atietierea poporului, causata prin conscriptiune cu scopu de militarizare. Acésta linisce tienù pana càtra finea lui Octobre, séu mai bene, càtra inceputulu lui Noembre, candu rescóla erupse pre facia.

Ce s'au lucratu in acestu tempu de linisce? fost-au ceva conspiratiune, cá pregatitória pentru drama cea sangerósa? si mai virtosu ce au lucratu Horia in acestu tempu? Ce influentia va fi avutu elu la inaintarea tristului planu? Acestea intrebari remanucestiuni deschise, pentrucà in privintia acésta nu se afla intormatiuni in scrierile tiparite, séu manuscripte, referitórie la acésta rescóla a tieraniloru, si déca aru esiste, aru fi fontanele romane d'in acelu tempu, a caroru lipsa se simte fórte tare in descrierea rescólei tieraniloru.*) Nece aceea nu se scie, cà ce influentia au exercitatu preotimea romana la acea rescóla: totusi se dovedesce d'in relatiuni oficiali, cumu-cà episcopulu gr. orientale Nechitich, si-a pusu tóta silintia pentru inadusirea rescólei, atàtu prin cercularie archipastoresci, càtu si mergèndu insusi in faci'a locului cu scopu de a molcomí animile intaritate ale tieraniloru, si a'i aduce la linisce.

III.

Se vedemu inse, cine a fostu Horia, acelu conducatoriu primariu alu tristei rescóle? Horia**) avea numele propriu Nicolae Ursu; elu se nascuse in an. 1730 in satulu Albacu, ce se tienea de dominiulu erariale d'in Zlatna, in posesiunea numita dela comun'a Riu-mare, carea coprende satele Ponoru, Saratura si Scarisior'a. Despre copilaria lui, si in genere despre relatiunile vietiei lui, puçinu se póte sci; elu a fostu de religiunea gr. or., dupa unele inscientiari ar fi fostu preotu mai antaiu in Muresiu-Osiorheiu, apoi in Iernutu, ma si protopopu se dice a fi fostu, inse dupace ia muritu muierea, s'a casatoritu adon'a óra, si prin asta renuntiandu la preotia, s'a asiediatu cu locuintia in Campeni, unde si-a castigatu increderea poporului d'in pregiuru, si a lúatu parte insemnata la certele escate intre dominiulu era-

*) Firesce cà se simte, precumu observase si dn. Szilágyi. Dara cine se se espuna de buna volia la furci, tiepa si rota prin pastrarea acelu felu de scrieri? Apoi insii aristocratii au arsu nebunesce ori-ce au aflata scrisu romanesce. Asia au arsu in 11. Martiu 1849 in tregu archivulu comitetului romanescu dela Sibiiu, numai éca asia, d'in ura, vindicta, nebunia, precumu ne spusera insii acei officari de insurgenti, carii le au arsu. Red.

**) Horia atàtu insemnéza càtu horitoriu, cantatoriu; s'a numitu asia, pentrucà i placea a cantá.

riale d'in Zlatn'a si intre iobagii respectivi; éra pentru vindecarea gravimeniloru iobagiloru d'in dominiulu erariale alu Zlatnei, a mersu de câteva ori si la Vien'a. Alte incunoscientiari spunu, cà Horia ar fi fostu fratele acelu episcopu romanu, carele pre tempulu rebelului, ce'lu avù imperatés'a Mari'a Teresi'a cu Prussi'a, i dede imperatesei doue escadronu de husari ecupati pre spesele sale. Pentru acestu meritu acelu episcopu romanu, dandu'i curtea voia, cá se numésca elu insusi doui capitani de cavaleria si doui locotenenti, unulu d'in acele posturi ilu dede fratelului seu Horia, carele in urma se affa in regimentulu de Husari alu lui Kálnoky, numitu dupa aceea Regimentulu Leopoldu de Toscan'a. Dupa finirea bataiei, Horia vendè postulu seu, si esí d'in servitiu, cheltuindu-si banii si incurcanduse in detorii. (Vedi Tesaurulu de monumente istorice Tom. III. fasc. XI. XII. p. 370). Informatiunile remase in memori'a ómeniloru prin traditiune, descriu caracterulu lui Horia cu colori negre; inse acésta e de a se atribui si pasiuniloru esagerate prin tristele eveneminte ale rescólei. Unii se indoiescu de a avutu Horia ceva cultura, de a sciutu celu puçinu se scria; altii d'in contra afirma, cà elu a sciutu si nemtiesce si a cititu chiaru si pe clasicii germani. Suntu inse si de acelia, carii recunosecu ce e dreptu, cumu-cà revolutiunea lui Horia, a fostu inpreunata cu multe rele, crudimi si versari de sange; acestia inse observa, cà ide'a domnitoria in acea revolutiune fù nesuinti'a spre libertate a unui poporu subjugatu si apesatu de secolu, si cà nu se póte negá, cà Horia a vietuitu pentru acésta ide'a si cà a cadiutu victima acelei idei; si in casulu candu n'ar fi fostu cu multu mai cultivatu si luminatu decátu au fostu consocii sei iobagi, totusi este fapta constatata, cà prin superioritatea spiritului seu, a ecsercítatu mare influentia asupra loru; elu a fostu capulu poporului intru acea intreprindere sangerósa, éra in asta rola a sa a doveditu unu caracteru tare, de si decursulu intregu alu activitatei sale e acoperitu de o negura singularia.

Alti conducatori ai rescólei tieraniloru afara de Horia, fusesera Ioanu Closca, de nascere d'in Carpenisiu, totu in dominiulu erariale alu Zlatnei, si Georgie Crisanu. E fapta istorica adeverita, cà nece Horia, nece Closca n'au luat parte la cele doue adunari ale poporului, ce s'au tienutu inaintea erumperei rescólei, in comun'a Mestecani in 31. Oct. si in comun'a Curechiu in 1. Nov. 1784. La aceste adunari a fostu de facia numai Georgie Crisanu, precumu se va vedé si mai in diosu. Dar se scrie, cà inainte de adunarea tienuta la Mestecani toti trei mai susu numitii conducatori tienura conferintia la satulu Ponoru, in loculu numitu „Valea Turcului;“ acolo isi impartira ei intre sene rolele si decisera, cá rescól'a se o estinda preste tóta tier'a, ceea ce era incuvenientiatu si d'in partea poporului, care alergá acolo in mare multime. Aceli conducatori petrecundu una nópte in numit'a vale, a doua di se despartira. Horia

merse càtra comun'a Buciumu, Closca càtra Mogensiu, éra Crisanu despartinduse de ei, se duse si tienù adunările dela Mestecani si Curechiu, dupa care se incepura indata atacurile si uciderile.

Ce se atenge de Hori'a, alu carui nume incarcatu de atâtea blasteme, ilu portá acésta rescóla tierana trista si sangerósa, e éra si unu adeveru istoricu nedisputabile, cà elu dupace erumpse rescól'a, n'a luat parte la ea, nu s'a infaciosiatu nicairi la scenele devastariloru si ucideriloru, n'a incursu asupra loru nece prin indemnari, nece luandu vreo parte activa, n'a condusu nece ó trupa, n'a fostu de facia in nece o lupta, cu unu cuventu, despre activitatea lui in decursulu intregi rescóle, nu esista mai multu, decátu vreo doue trei date, si anume, cà mergundu càtra Buciumu, ar fi denumitu capitani, ar fi datu porunci, ar fi amenintiatu cu esterminearea magiariloru, cà in Buciumu l'aru fi arestatu, dar cà a scapatu curendu d'in prensoria cu ajutorulu credintiosiloru sei; cà ar fi avutu conferintia cu vicecolonelulu Schulz, si cà in urma a publicatu unu cerculariu càtra poporu, cá se se adune la Campeini, spre a i-se cetí unu decretu imperatescu, cu care elu ar fi voitu a seduce pe poporu. Aceste suntu numai câte se sciú despre activitatea lui Horia in decursulu rescólei, pàna ce s'a prensu, inse mai tóte numai d'in spuselu magiariloru si d'in unele traditiuni fabulóse. Una traditiune popularia de pre ácele tempuri, spune, cà Horia sub decursulu rescólei s'ar fi sustienutu intr'o pescera, unde mergeau romanii pentru a cere consiliu dela elu, si in singuritatea acésta manifestau in privint'a lui reverentia singularia.*)

Se scrie cà la atiatierea tieraniloru ar fi contribuitu in modu insemnatu unu maioru cu numele contele Salins, unu omu viclénu si cutediatoriu, carele fiendu mai inainte maioru in unu regimentu de husari la secui, pentru portarea sa necuvenentiósa, s'a destituitu d'in postulu seu, si asia devenindu malcontentu, s'ar fi pusu in capulu rebeliloru tierani. Se dice cà acestu aventurariu voiá se traga in complo-tulu seu pre toti romanii, cá deodata in primavér'a urmatória se erumpa flacar'a revolutiunei in tóte partile patriei nóstre. Dar dupa erumperea rescólei, dupace folosinduse de aceste impregiurari triste, se prevediù cu bani si cu alte lucruri pretióse, o luà pre petioru fugindu la Constantinopole, sub pretestu, ca voliesce se cumpere de acolo arme si munitiuni pre sém'a rebeliloru.

*(Va urma).

*) Totu fabula, decopiata inse d'in istori'a Daciloru, unde se vorbesce despre intieptulu Zamolxis. Red.

Domnului Redactoriu alu revistei „Transilvania.“ *)

Rectificari rectificate.

Domnulu meu!

In ultimulu numeru alu revistei Dv., care devine d'in ce in ce mai instructiva prin divulgarea pretioselor fontane ale istoriei n6stre nationale, mi-ati facutu si mie on6rea, cu ocasiunea unui importantu documentu d'in 1366 (Relatoriae Capituli Albensis, p. 288), a me rectificata intr'o nota.

Dv. credeti, pe basea acelu documentu, cumu-c6 ducatul Amlasiului d'in cris6vele muntene a fostu Amlasiulu transilvanu, adeca teritoriulu satului Hamlesch de dincolo de Sabiiu, 6r nu Amlasiulu Temesianu, precumu am demonstratu eu, pe basea a decimi de documente contimpurane, in studiulu meu despre Vladislavu Basarabu, inceputu si continuatu in diariulu „Column'a lui Traianu“ (Nr. 96—108).

Dv. afirmati, pe de alta parte, cumu-c6 localitatea Hamlesch are peste 1000 de locuitori, in c6tu nu p6te fi considerata c6 unu simplu „satuletiu,“ dupa cumu cutediasemu a o num6 eu in acelasi studiu.

Se'mi permiteti, Domnulu meu, a rectificata ambele aceste rectificari.

Satulu Hamlesch este f6rte impoporatu; aveti dreptate; dar nu de multu, ci d'abia de prin secolii XVII—XVIII., candu a venitu se'lu naru6sca o imigratiune de sasi d'intro alta comuna, anume Durlach (Windisch, Geogr. Lieb., p. 186): in secolulu XIV., cu trei s6u patru sute de ani inainte, in epoc'a de care me ocupu eu, acelu satu, destulu de mare actualmente, era unu simplu „satuletiu.“

Vedeti dara, c6 rectificarea Dv. are necessitate de a fi rectificata.

Se trecemu la celalaltu punctu in desbatere.

Documentulu publicatu de c6tra Dv. si pe care eu unulu ilu cunosc6mu de mai inainte d'in importantisim'a colectiune a lui Fej6r, departe de a combate, confirma t6te spusele mele despre posesiunile basarabesci in Transilvania.

In adeveru, ce amu facutu eu?

Probandu, mai pe susu de ori-ce controversa, antic'a ecsistentia a ducatului amlasanu in Temesiana, 6r nu in Ard6lu, eu amu constatatu totu-deo-data celu de antaiu, cumu-c6 Munteni'a stapania in secolulu XIV. o parte d'in scaunulu Sabiului, astufeliu, c6 satulu Resnariu apartinena Basarabiloru si tergu-siovulu Heltau se afl6 la marginea Tieri romanesci.

Binevoiti a reciti argumentatiunea mea in asta privintia in Nr. 105 alu „Columnei lui Traianu.“

Ce dice documentulu Dv. d'in 1366?

Elu arata, c6 satele Secelu (Fekete-viz s6u Schwarzwasser) si Telisca (Tilisch), supuse sceptrului maghiaru, erau langa hotarul Munteniei.

*) Nu e revista (Revue, Recherche); c6 se se p6ta numi Revista, ar trebui se fia redactata intre conditiuni cu totulu diferit6rie de acelea in care se afla ea.

Red.

Se aruncati, Domnulu meu, o rapede cautatura asupra mapei Transilvaniei.

O se ve convingeti, c6:

1. Acele sate sunt puse astufeliu, in c6tu posesiunea loru de c6tra unguri impedec6 pe Basarabi de a stapani satuletiulu Hamlesch, ceea-ce prob6za, c6 nu in Ardealu trebuie se cautamu ducatul Amlasiului.

2. Acele sate fiendu asiediate mai susu de Resnariu, 6ca dara inca o proba, cumu-c6 acestu d'in urma facea parte d'in teritoriulu politicu alu Tieri romanesci.

Quod erat demonstrandum.

Luati o charta geografica, numai at6ta, nemicu mai multu, si o se ve para reu de a me fi rectificatu cu prea multa precipitatiune.

Nu me indouescu, Domnulu meu, c6 'mi veti scusa rectificarea rectificariloru Dv.

Primiti etc.

Hasden.

P. S. In studiulu meu despre Vladislavu Basarabu se va coprinde o monografia a Resnariului, in care voiu reveni mai pe largu, precumu mi-amu rezervat'o d'in capulu locului, la momentosulu documentu d'in 1366.

Not'a Red. Intr'aceea voru mai es6 la lumina altele si 6rasi alte documente nu at6tu in Brasiovu, c6tu mai virtosu in Sibiiu, Clusiu, Pest'a, Vien'a, care voru rectificata una multime de rectificari rectificate anume dela C. Eder inc6ce, in istori'a Transilvaniei si totu-unadata in istori'a n6stra nationale, apoi cu t6te acelea rectificari va castiga a de verulu istoricu, pentru carele luptati Dv6stra acolo c6tiva si noi aici 6rasi numai c6tiva, carii inca abia scimu unii de altii. Cu at6tu mai virtosu ve multiamimu Dv6stra, c6-ci d'in numerosii eruditi scrutatori, in Capital'a roman6sca sunteti uniculu, carele ati reflectatu c6 se publica si acilea, in ac6sta f6ia a societatei transilvane romanesci, documente relative la istori'a n6stra, de care generatiuniloru d'in ac6sta epocha a n6stra le pasa f6rte pu6inu, in c6tu uneori stamu se alunecamu a crede, c6 multi aru avea placere se faca, cumu se dice pe la noi, tabula rasa, cu totu trecutul nostru, constatandu numai at6ta, c6 toti 6menii si-ar deduce originea loru dela animalulu Simia, si c6 prin urmare, nu are se ne interessedie istori'a nationale, nu a statelor in care ne aflamu, ci numai istori'a naturale, care se substitue in loculu tuturor istoriiloru omenesci.

La rectificariile Dv6stra pe care ni le facurati, nu voimu se dicemu nemicu in meritu, neci c6 potemu, c6-ci cumu veti vedea, noi vomu merge inainte cu alegerea si publicarea de documente pana coela in sec. alu 16-lea, p6te si mai inc6ce, d6ca vomu avea vietia. Cernerea, combinarea loru critica, remane pentru altu tempu si p6te pentru alti 6meni. Ceriulu se dea numai, c6 istori'a n6stra se nu se scria prea tardiu. Noi amu voi, c6 ducatul Omlasiului se fia

fostu in Banatu, unde'lu puneti Dv.; cà-ci noi avemu si alte documente, care ne potu desdauna minunatu pentru Omlasiu. Numai de n'aru pati-o istoricii cu Omlasiulu, precumu o patira multu tempu, de ecs. cu Milcovi'a, cumu o patu magiarii pàna astadi cu originea loru, cu originea unguriloru ce se numescu, unii Csángo, altii Kunok, Palotzok, si éراسi altii Székelyek etc.

Una cestiune d'in economi'a nationale.

(Continuare.)

Cotropirea proprietatiloru d'in orasie; selbatic'a destrugere a Moldovei.*)

Interesele straine puse deasupra intereselor romane, deasupra lezei, deasupra auctoritatiei statului.

Convulsiunea si desordinea produse prin gramadirea atàtoru straini si prin amestecarea atàtoru interese opuse intereselor nòstre; ceea ce paraliséza totu progresulu nostru.

Depravatiunea politica si morala ce vine pe urmele ori-carei invasiuni economice ori militare.

Ingerenti'a consuliloru crescèndu d'in di in di, in mesura cu sporirea intereselor straine in tiéra, cà-ci firesce devalmasii'a economica duce la devalmasii'a politica, si fiendu in natur'a omenésca de a impresurà asupra celoru cari nu resistau.

De aci rusínea si desonórea de a vedé tiéra si natiune esplotata si traficata cá o sermana colonia, fàra neci unu respectu pentru interesele si demnitatea nòstra de ómeni si de natiune; de a avé nu relatiuni comerciali basate pe utilitatea si demnitatea nòstra, ci pe destructiunea si desonórea nòstra; nu comerciul pentru natiune, ci natiunea obiectu de comerciul; — ceea ce ne atrage despretiulu chiaru alu esplotatoriloru nostri.

De aci struncinarea simtiului morale si alu devotamentului publicu, in fati'a necrutiarei si a vandalismului strainiloru, spriginitu de statulu nostru, care este menitu a protege si a apara natiunea, a fi organulu ei in fatja cu strainii; caderea datineloru si a demnitatiei nationale; slabitiunea economica, sociala si politica in care amu cadiutu; si cá consecintie, paralisarea vitalitatiei si a culturai nòstre; decadenti'a si descrescerea populatiunei; si scaderea auctoritatiei si a consideratiunei statului nostru.

Si rezultatulu finale alu acestui sistemu economicu va fi, déca nu ne vomu grabi a intrá in politic'a nationala, nemicirea totala a nationalitatiei nòstre, dupa ce virtutea stramosiloru ne-a scapatu in cursulu seculiloru d'in tóte pericolele invasiuniloru barbare.

Ne mai remase proprietatea pamentului, singura

basa pe care stamu, singurulu titlu de ecsistentia ce mai avemu.

Acumu aceeasi sistema economica, carei datorimu perderea industriei, a terimului comerciale, a averiloru mobile, lucréza a ne face se perdemu si proprietatea pamentului, si firesce cu acelasi succesu, cà-ci aceeasi cauza urméza se aiba aceleasi efecte.

Ómenii nostri politici perdiendu d'in vedere, cà fia-care natiune are unu pamentu propriu alu ei, care nu póte se fia decàtu proprietate nationala, ér nu internationala; cà-ci pamentulu este patri'a, — si cà frati'a popóreloru trebue a se practica in sensulu de a fi poporu langa poporu, ér nu poporu peste poporu; — au derimatu, fàra scirea si sfatulu tieriei, celu mai insemnatu asiedimentu politicu strabunu, care a fostu paladiulu nationalitatiei si alu independentiei nòstre in trecutu, dandu dreptu strainiloru nenaturalisati de a ne cumpara pamentulu, cá candu pamentulu tieriei, patri'a nòstra, n'ar avé pentru noi decàtu o valóre venala, spre a nu face altu casu de densulu, decàtu acelu de càtiva galbeni in mai multu ce ne-ar da strainulu; si subt pretecestulu absurdu si ridiculu de reciprocitate, care nu este decàtu o artificie cosmopolita.

Ce póte fi reciprocu in asta privire intre o natiune mica si o natiune mare, de essemplu intre noi si Germani'a?

Romanii nu emigréza, pe candu germanii emigréza. Si apoi este óre dreptu, politicu si umanu, cá pentru càtiva romani ce si-aru parasí tiér'a spre a se stramuta in strainatate, noi se sacrificamu tóta natiunea, scotiendu de vendiare pamentulu patriei la straini, cari ni-lu voru cumpara totu cu banii nostri? Se ne gandimu seriosu, cà-ci numai sutele de milióne ce ne-amu legatu a da strainiloru subt forma de concessiuni si de imprumuturi de statu, si sistemulu economicu care face cá tóte averile se tréca dela romani la straini, voru fi mai multu decàtu de ajunsu, cá strainii se devina, cá in orasiile Moldovei, proprietari pe cea mai mare parte d'in mosiile nòstre; si atunci s'a sfersitu cu noi, cà-ci o nationalitate fàra proprietatea pamentului nu póte fi. O nationalitate romana presupune unu pamentu posedatu de romani!

Unu statulu atrage capitaluri, inse le atrage pe producere, pe industrii, pe obiecte scóse d'in tiéra, ér nu pe instrainarea fondului, pe vendiarea tieriei. In asiá modu n'au atrasu capitaluri neci o natiune d'in câte ecsista.

Totulu este relativu. Déca consideramu numai capitalurile in sine, fàra a considerá si in manile cui se afla ele, si in ce conditiuni operéza, si rezultatele loru morali si politice asupra natiunei, atunci trebue se consideramu fericiti pe ilotii d'in satele Moldovei, candu intreprindietorii loru, jidovii, au bani, pentrucà cu ajutoriulu capitalului 'i storcu cu mai multa putere. Atunci Romani'a ar trebui se considere cá o benefacere invasiunile militari ce au ocupat'o in atàtea renduri, pentrucà acestea 'i aducéu cu sene

*) Moldovenii si numai ei sunt de vina, incepèndu dela 1835, adeca dela fatalulu domnu Mich. Sturdza si pàna in dio'a de astadi.

bani. Candu Franci'a fu inundata de armat'a germana, unu „invetiatu“ alu scólei cosmopolite care profeseze doctrin'a cà „banulu n'are ânima,“ dicea: „Mare avantagiu pentru Franci'a, cà resbelulu se urméza pe pamentulu ei! Multime de bani are se se verse in tiéra dela o ostire atátu de mare!“

Midioloculu de a avé capitaluri in modu compatibile cu onórea si ecsistenti'a nóstra politica, sta in reformarea sistemului nostru economicu in sensulu nationalu, care ar avé de efectu, cá o parte insemnata d'in capitalurile ce intra in tiéra pe produceri, se remana in tiéra, se fructifice in tiéra, se nu plece intregi in strainatate, cumu pléca d'in caus'a actualului regimu economicu; ar avé de efectu cá averile se nu tréca dela romani la straini; si in fine sta in organisarea unui sistemu nationalu de institutiuni de creditu.

Céa mai simpla intieptiune cere restatornicirea legéi abrogate, care opria strainiloru nenaturalisati de a cumpara nemobile.

Orientalu se afla in periódulu lupteloru de rassa si alu formatiunei staturiloru nationale. Asia dar tocmai candu nationalitatea nóstra se lupta in procesulu de viétia cu natiunile opuse, cari au tendentie a ne coprinde tiér'a prin cucerirea economica si prin superioritatea culturala, este politicu si umanu, cá tocmai in asemenea epoca gingasia pentru noi, in asemenea crisa, noi se derimamu asiedientele create de intieptiunea strabuniloru nostri, pentru conservarea natiunei, intariturile cu ajutoriulu carora potému resiste si esí triumfatori d'in acésta lupta? — Candu vedemu bine ca alte natiuni mai favorate de sórte decâtu noi, avendu avantagiulu de a se cultivá mai inainte decâtu noi, sunt cu câteva generatii de cultura inaintea nóstra; pe candu noi apasati de invasiunile si dominatiunile straine in cursu de secole, amu fostu paralisati in cultur'a nóstra.

Candú vedemu ca ne aflamu nu in faci'a unui casu ordinariu, unde càtiva straini aru voi a cumpara proprietati, si care fiendu in micu numeru, s'aru asimila cu noi, ci in fati'a unei emigratiuni sistematice, a unei cuceriri furisiate; a da dreptu strainiloru se ne deposea de pamentulu patriei, este a esecutá noi insine in contra nóstra planulu destructoriloru nostri, a consimti noi insine la perirea nóstra.

Credemu inse cà ceea ce nu voimu a dá directu, nu voimu a dá neci indirectu. Pentru acésta avemu nevoia de organisatiune economica, totu atátu de neaparatu, cá si de organisatiune militaria. Una se léga strinsu cu cealalta. Precumu lips'a uneia, face fara ratiune de a fi pe cealalta. Ele compunu impreuna intregulu unui sistemu de statu.

Negresitu numai organisarea militaria este garanti'a libertatei nóstre nationale. Numai ea ne póte da autonomi'a reala si demnitatea de natiune. „Garanti'a poteriloru nu are neci unu pretiu,“ a disu domnulu de Bismark. — Adeveru pe care noi ilu simtimu in tóte dilele. Numai la adapostulu organi-

sarei militare potému purtá plugulu cá ómeni si romani, nu cá iloti; potému avea comerčiu si industria romana; potému avea „alu nostru.“ Si opositiunea instinctiva ce se face organisarei nóstre militare d'in partea inemiciloru d'in afara, si a internationaliloru d'in intru, ne arata càtu de mare devotamentu trebuie se puna romanii pentru acésta.

Inse organisare militaria fara organisare economica nu are ratiune de a fi si neci nu póte fi, decâtu siubreda si nepotintiósá.

Intielegemu pe internationalistii nostri, ei suntu consecenti cu principiulu loru de „omu si omu.“ Ei se improtivescu armarei tierei, cá si infientiarei unui sistemu economicu nationale, cá si intinderei instructiunei publice; ei propunu desfiintiarea chiaru si a armatei ce avemu si a graniceriloru; propunu desfiintiarea vamiloru, desfiintiarea frontarielor; — intrarea tierei cu totulu in regimulu comunistu alu unui statu alu luméi.

Acésta póte se intre in planulu internationaliloru. póte se intre in planulu aceloru d'intre poteri, cari voru la noi anarchi'a si chaosulu, in care noi se ne dissolvamu.

Dar nu intielegemu pe acei cari dicu cà voru se fimu o natiune, voru se avemu o tiéra, si ale carora fapte sunt in contradicere cu vorbele.

Se ne intrebamu ce voimu?

Déca adoptamu de politica a nóstra teori'a statului universale, admitendu cà nu mai ecsista in lume divisiune de interese si popóre deosebite; cu alte cuvinte, déca punemu tiér'a in comunu cu lumea; déca prin urmare nu mai avemu frontarie economice, atunci ce mai insemnéza acelu sistemu de frontarie militare care absórbe, fara scopu, natiunei nóstre mai multu de diumatate d'in dilele ei de lucru?

Déca continuamu cá sistemu de statu comunismulu ce urmamu acumu, unde nu se mai face deosebire intre interesele nóstre si cele straine, unde nu se mai considera nemicu cá alu nostru, atunci ce se mai aparamu si de càtra cine?

Pentru ce s'ar mai apara pe cale militaria ceea ce se permite a se rapí prin resbelulu intreprinsu subt uneltiri economice? Sacrificiile unei organisari militare fara organisare economica nu facu decâtu a crea o positiune si mai favorabila strainiloru, sporindu dificultatile pamenteniloru in resbelulu economicu; — si facèndu o lupta d'in capulu locului neegala si mai neegala inca, absorbindu pamenteniloru mai multu de diumatate d'in tempulu si midiulócele, de care altufeliu s'ar servi in resbelulu economicu.

A dice cà se lasamu lupt'a economica la iniciativ'a privata, acésta, déca nu este de rea credintia, este totu atáta de ridiculu, cá si a dice se lasamu aparaarea militaria la iniciativ'a privata; cà-ci a pune man'a pe tiéra prin ocupatiune militaria, sèu prin ocupatiune economica, este totu un'a. Invasiunea economica are inca desavantagiulu pentru noi, ca facen-

du-se in modu furisiatu si subt form'a paciuita, nu trezescé resistanti'a natiunei.

Déca inse voimu se avemu o patria si se o pastramu, atunci se ne organisamu statulu militariu si economicu basatu unulu pe altulu, in conditiuni de a garantá ecsistenti'a nóstra contra a ori-ce periculu, subt ori-ce forma s'ar produce.

O natiune nu póte traí, decátu prin sistem'a de statn, aplicata in tóte ramurile vietiei sale. Cu franc-tirori (liberi-tragatori) si cu porumbei nu se garantéza o natiune neci pe terenulu economicu, neci pe celu militariu!

Ni se dice ca n'avemu bani spre a tiené armata. N'avemu bani, péntruca n'avemu fortia armata cu care se ne facemu respectata tiér'a si autonomi'a; péntruca nu urmamu unu regimu nationale de economia politica.

Déca unde-va esté admisibile cuventulu de „cu ori-ce pretiu,” este numai pèntru armare si instructiune publica, fiendu-cà dela gradulu loru de desvoltare atarna garanti'a autonomiei si a ecsistentiei nóstre.

Se sacrifica o parte d'in avere in premie de asigurare contra a diferite pericule mai mici, si vomu sta la ganduri a face sacrificiulu necesariu pèntru asecurarea ecsistentiei politice, care coprinde in sine tóte interesele si viéti'a nóstra a totuloru?

Si apoi se ne damu bine sém'a: calculandu pe langa contingentulu anuale alu óstei de linia si dilele intrebuintiate de corpurile de graniceri, dorobanti si gardisti, vomu vedé ca natiunea chiaru acumu pórtá sarcinile unui sistemu militariu aprópe intregu; micu adaosu ar mai fi necesariu, spre a-lu complecta in càtu se atinge de sarcini.

Inse lips'a scopului nationale in statn, suflarea antinationala care ne demoraliséza si ne disolva, impedece de a sé inchiaga, de a se constitui si sistemu nostru militariu cá si statulu, — tienendu-lu in starea de desorganizare, de nepotintia si de sterilitate in care se afla totu statulu.

Ceea ce se cere dar pe langa sarcinile materiali, spre a da viatia sistemului militariu cá si statului, este de a plantá patriotismulu, scopulu nationale, in statn.

Spiritulu nationale este sufletulu unui poporu cá si alu unei armate, este acea potere morala care, dupa cumu a disu generalulu Trochu in scrierea sa asupra armatei franceze, constitua $\frac{2}{3}$ d'in forti'a unei armate.

Se portamu dar sarcinele de statn, fara care nu potemu avé o patria, inse se ne damu si compensatiunea avantajeloru de statn prin unu regimu economicu nationale. Asia este si dreptu si politicu.

La o invasiune militaria se respunde prin o sistema militaria. Unei invasiuni economice trebuie a-i opune o sistema economica.

Numai prin sistemulu economicu se póte scapá tiér'a de catastrof'a la care ne duce invasiunea economica, si se póte scapá in modu fericitu, linistitu

si naturale, fara violentia si sguiduri, cari ar poté se ne fia deopotriva de funeste, cá si negligentia reului. De aceea nu potemu indestulu atrage cugetarea politiciloru nostri, cá se studieze cu patrundere lucrurile si se voru convinge, cà in sistemulu economicu au uniculu, dar singurulu midiolocu de a vindeca tóte ranele mortali ale tieiei, de a resolva, cu natur'a, treptatu si pe nesimtite tóte cestiunile nationali, dela care aterna cultur'a, ecsistenti'a si desvoltarea nóstra.

Nu se cere decátu a întórce in sensulu romanu, mecanismulu statului care adi lucréza in contra romaniloru, si in micu numeru de ani faci'a tieiei se va schimba in tóte privirile.

Audimu cu mirare candu e vorb'a de colonii, de concesionari, de banca, pretindendu-se a se face deosebire intre germanii de nordu si germanii austriaci, si dicèndu-se, chiaru de càtra unii politici ai nostrii, cà potemu aduce colonii si antreprenori d'in tierile germane de nordu, péntruca acestia neapartenendu unui statn vecinu, nu ne-arú fi periculosi; — dar ca amu seversi o „tradare nationala,” o fapta „in contra traditiuniloru parintiloru nostri,” dandu drumurile de feru, banca etc. in man'a austriaciloru; ceea ce, cu tóte aceste, n'a impedece a se dá drumuri de feru chiaru si austriaciloru, de càtra insusi acei ce recunoscú ca acésta este o „tradare.”

Acésta maniera de a rationá ni se pare totu atátu de straina, cá cumu in epoc'a pe candu parinti nostri isi versau sangele pèntru independenti'a tieiei, in resbóiele cu turcii d'in Turci'a vecina, s'aru fi gasitu politici cari se propuna de a aservi tiér'a prin colonii si antreprenori d'in Turci'a asiatica, subt pretextulu ca acestia n'aru fi d'in Turci'a vecina cu noi, si pèntru cuventulu ca arú fi mai civilisati.

Asemenea modu de a rationá in politica, ne aduce aminte ca „ratiunea glumesce câte odata, ér inim'a neci odata;” si ca numai idee'a nationala face pe omulu de statn.

Colonisarea cu germani a tieriloru Dúnarei, o Germania dela Baltica la Marea-Négra, este programulu partidului nationale si alu ómeniloru politici ai întregei natiuni germane.

„Austri'a — dicu patriotii si politicii germani — este unu rotagiú politicu germanu. Missiunea ei este germanisarea tieriloru Dúnarei. Politic'a imperiului germanu trebuie se o sprigine in acésta întreprindere, péntruca ori-ce passu alu Austriei in Orientu este o cucerire pèntru natiunea germana si pèntru lumea germana.”

„Relatiunile d'intre Prussi'a cu Austri'a sunt eminentu germane, dicea deputatulu Stratimirovici in adunarea d'in Pest'a (1871). Politic'a acestoru doue poteri este basata pe motive si pe interese cu totulu germane. Ungari'a si celelalte popóre d'in Ostu si Sudu, impreunate si invecinate cu densa, trebuie se vedea in intinderea germanismului, unu periculu seriosu pèntru viitoriulu loru; de aceea trebuie cá gu-

vernulu se evite de tempurú pericululu intinderei germanismului.“

Ce deosebire este asia dar d'in punctulu de vedere germanu, cá si d'in punctulu de vedere romanu, a se colonisá tiér'a nóstra cu colonii si antreprenori d'in Germani'a de nordu, séu d'in Germani'a austriaca? Amu fi mai puçinu asserviti prin unii decátu prin altii? Se va dice póte, cà germanii austriaci, cá supusi austriaci, voru face causa comuna cu Austri'a. Dar germanii de nordu nu voru face causa comuna cu Austri'a cá statu germanu? Nu avemu in tóte dilele ecsemples, cà Austri'a isi face preteceste de intervenire in afacerile nóstre interne, chiaru d'in elementulu jidovescu, eliminatu d'in tóte tierile?

Si apoi ce mai insemnéza pretentiunile nóstre de a ne ferí de Austri'a, candu noi insine facemu trebile ei?

Candu germanisamu tiér'a, aducèndu colonii si antreprenori germani, cumu nu vedemu cà noi insine implinimu rolulu Austriei. missiunea ei pentru germanizarea tierei nóstre? Ce se mai faca Austri'a pe langa cele ce facemu noi in contra nóstra? Ea póte dice linistita: „Me multiamescu cu ceea ce facu politicii romani, deocamdata nu mai amu trebuintia a mai face eu!“

(Va urma.)

Nr. 314—1871.

Procesu verbale

luatu in siedinti'a estraord. a comit. asociat. trans. tienute in 15. Dec. c. n. 1871 sub presidiulu dlui vicepres. Iac. Bolog'a, fiendu de facia domnii membrii E. Macelariu, I. Hannia, I. Tulbasiu, C. Stezariu, I. V. Rusu si I. Boiu.

§ 182. Secretariulu II. arata, cà la stipendiulu de 50 fr., destinatu pentru unu elevu in scól'a reale, pentru a carui conferire s'a publicatu concursu cu terminulu pàna in 10. Dec. a. c., a concursu numai Ioanu Gog'a, studente in a III. clase la scól'a reala romana d'in Brasiovu, carele in semestrulu alu II-lea alu anulu scol. trecutu 187 $\frac{1}{2}$, a reportatu calcululu generale de prim'a cu eminentia, Nrulu locatiunei I.

Deci, numitul secret. II. cá referente, propune cá cestiunatul stipendiu, pre has'a documenteloru produse, se se confereze susu-amentitului concurente (Nr. prot. 311, 1871).

Conclusu. Acésta propunere se primesce si se redica la valóre de conclusu.

§ 183. Se presentéza documentulu de imatriculare pentru stipendiatulu asoc. Michailu Vasilie, studente in an. alu II-lea la institutululu politechnicu in Vien'a.

Se iea spre scientia si totu-odata se asemnéza la cass'a asoc. esolvirea stipendiului de 400 fr. degiá conferitu susu-amentitului teneru si pre anulu cur. 187 $\frac{1}{2}$, inca in siedinti'a estraordinaria a comitetului asoc. d'in 26. Aug. a. c.

§ 184. Secret. II. presentéza unu contu dela directiunea tipografiei archi-diecesane, sunatoriu despre 5 fr. 20 cr. cá tacsu de insertiuni pentru unu concursu publicatu in Nrii 88, 89 si 91 ai Tel. romanu, si propune a se asemná la cass'a asoc. esolvirea aceluia.

Priminduse propunerea secretariului II. se asemnéza la cass'a asoc. esolvirea respectivului contu despre 5 fr. 20 cr. si anume d'in sum'a preliminata pentru spesele estraordinarie ale comitetului.

§ 185. Comisiunea esmisa in siedinti'a lunaria a comitetului asoc. d'in 8. Novembre a. c. cu insarcinarea de a'si dá parerea, relativu la tiparirea unui conspectu despre toti membrii asoc. dela urdirea aceleia pàna la adunarea gen. dela Fagarasiu inclusivu, prin dn. I. Tulbasiu cá referente, reportéza in cestiunatululu obiectu.

Dn. referente arata, cà amentit'a comisiune, atátu in interesulu incassarei restantieloru dela mai multi membrii, câtu si in interesulu tienerei evidentiei recerute, se afla indemnata a propune, cá comitetulu se benevoiésca a luá decisiune pentru tiparirea conspectului cestiunatu, presentatu de dn. cassariu.

Luanduse la discussiune propunerea comisiunei, dupace si d'in partea domnului cassariu s'au mai datu recerutele desluciri:

Comitetulu decide cu unanimilate, cá conspectulu cestiunatu se se tiparésca in 1500 esemplaria, care apoi se se impartiésca pre la directiunile despartimenteloru cercuali, si in acele parti unde inca nu esistu atari despartimente, pre la domnii colectori resp., conformu indigitariloru date de comisiune; ér formularea unei precauventari corespondietórie, ce e de a se permite in fruntea oonspectului, se concrede biroului asociat.

§ 186. In legatura cu conclusulu d'in §-lu precedente (185) dn. cassariu, dupace arata, cá prin tiparirea si publicarea conspectului despre toti membrii asoc. s'a satisfacutu si conclusului adunarei gen. dela Gherl'a d'in 1868, carele prescrie cá membrii asoc. se se publice d'in anu in anu, propune, cá pentru asta-data, in interesulu crutiarei speseloru, se nu se mai publice si separatu in foi'a asoc. membrii de pre an. tr. 187 $\frac{1}{2}$.

Priminduse acésta propunere, se redica la valóre de conclusu.

Verificarea protocolului siedintiei acesteia se concrede domniloru membrii: Hanni'a, Macelariu, Tulbasiu.

Sibiiu, datulu cá mai susu.

Iacobu Bologa,
vicepres.

I. V. Rusu,
secret. II.

S'a cetitu si verificatu Sibiiu in 16. Dec. 1871.

I. Hanni'a mp. Macelariu mp. Tulbasiu mp.

Despre educatiune.

Introducere.

1. Conceptulu educatiunei.

Omulu trece, pre incetulu d'in starea cea ne desvoltata, in alt'a desvoltata. La acésta desvoltare au influentia nenumerate impregiurari. In specie influenti'a cea mai mare la desvoltarea omului o au alti ómeni, cari suntu perfecte desvoltati, crescuti spre acésta.

Conlucrarea propusa, a ómeniloru crescuti asupra prunciloru, cá se le desvolte poterile acelora pàna la acelu gradu, de pre care apoi singuri de sene se se póta desvoltá pàna la perfectiunea possible, se numesce educatiune in intielesulu mai latu alu cuventului.

Totu in intielesulu mai latu alu cuventului, si instructiunea, in càtu conlucra si la crescere, inca e una parte a educatiunei. De altumentrea mai suntu si alte mesuri, cari au influentia si de cari se folosese educatoriulu intru desvoltarea prunciloru. Acestea mesuri inca se numescu educatiune, dara in intielesulu mai angustu alu cuventului, fiendu-cà abstragu cu totulu dela instructiune. Educatiunea in intielesulu acesta eschide instructiunea; pre candu cea luata in intielesu mai latu o cuprende in sene. Scól'a trebue se le traga pre ambe in cerculu activitátei sale. De aceea ea este unu institutu instructivo-educatoriú.

2. Desvoltarea si cultivarea poteriloru omenesci.

Poterile stau atiepite in omu, si numai punerea loru in activitate le póte desvoltá si cultivá. Acésta se intempla prin impresiunea obiecteloru esterne. Conlucrarea ómeniloru maturi póte usiurá acésta activitate. Acésta mesura de conlucrare a ómeniloru maturi si impresiunea obiecteloru esterne asupra poteriloru prunciloru, se numesce sternirea séu desvoltarea poteriloru omenesci.

Acestu procesu alu poteriloru omenesci 'si are o mare analogía in natura. Coltiulu stà ascunsu in sementia. Prin impresiunea umediei si a caldurei se desvolta si resare: càtu nu lucra dupa aceea gradinariulu? Intocma face si educatoriulu.

Dupace educatoriulu sternesce poterile, cari suntu atiepite, trebue conduse, cá se-si capete acea direptiune, ce e amésurata de natura si destinatiune, d. e. direptiunea cá prunculu se judece, semtiésca si se apetiésca acea ce e bunu, dereptu si frumosu, ér vitiulu se-lu averseze. Pentru ce-si léga gradinariulu arborelulu de unu paru?

Poterile omenesci prea adese-ori suntu supuse unoru pericule in procesulu desvoltarei si cultivarei. Tactic'a ce se recere d'in partea educatoriului, aduce cu sene cá acelea pericule se le scia delaturá. Ér de cumuva suntu tocma infectate, se le scia vendecá ori curá. De acea talie gradinariulu aceli rami de

pre arbore, cari nu aducu folosu, ci remanendu, póte i-ar aduce perirea.

D'in acestea se vede, cà cultivarea poteriloru omenesci stà in sternirea, conducerea si vendecarea loru.

3. Necesitatea educatiunei.

Educatiunea tenerimei e fórte necesaria. Pentru-cà:

a) Omulu vene pre lume cá fienti'a cea mai debila. Elu, in respectulu sustienerei si alu culturai, e avisatu la ajutoriu streinu. Pre candu animalulu, condusu de instinctu, 'si cërca nutrementulu pentru sustienere si se desvolta amesuratu destinatiunei sale, cá se fia aceea, ce trebue se fia; pre atunci omulu, caruia 'i lipsesce instinctulu si a carui ratiune inca e nedesvoltata, e avisatu la ajutoriulu streinu. De aceea Domnedieu, in urm'a intieptiunei perfecte, a datu omului alti parenti, nu cá animalului: parenti dotati cu ratiune, spre a-si poté cresce pruncii.

b) Necesitatea educatiunei omului se vede, mai incolo, si d'in contemplarea naturei omenesci. Elu constà d'in corpu si spiritu; corpulu lui, in period'a cea de antaia a desvoltarei, are trebuintia de una ingrigire fórte mare, cá nu cumuva se móra, ori se devena unu monstru. Elu, corpulu, este instrumentulu spiritului; de aceea trebue cultivatu, cá se-i póta prestá servitiale convenitióse. Pre candu se intempla acésta, pre atunci trebuescu sternite, deprense si cultivate poterile spiritului, cá se-si póta implini dato-riele, ce-su necesarie la ajungerea destinatiunei.

c) Fàra educatiune omulu se selbatecesce; poterile i-se desvolta numai unilateralu, dupa cumu adeca obiectele esterne influentiéza asupra uneia ori alteia, ori isi capata o atare direptiune, care nu conduce la destinatiune. Acésta selbatacire amenintietória trebue incungiurata prin educatiunea ratiunale.

D'in acestea se vede, cà debilitatea fientiei omenesci de una parte, ér de alt'a natur'a ei, precumu si amenintiatori'a selbatacire, facu educatiunea necesaria.

4. Scopulu educatiunei.

Fiendu-cà nu e vorba numai de una specie, ci despre educatiune in intielesulu mai latu alu cuventului, de acea, cu privire la determinarea scopului ei, trebue se luàm in consideratiune tóte poterile omului, nu numai pre un'a ori alt'a; prin urmare scopulu educatiunei ar fi perfectiunea omului dupa dis'a mantuitoriului: „Fi-ti perfecti, precumu tatalu vostru crescu perfectu este.“ M. c. 5, v. 48. Aíci trebue facuta destingere atenta intre perfectiunea corpului si intre a spiritului, si in specie intre perfectiunea de a cugetá, semti si a volí. Pentru-cà numai perfectiunea voliei séu a moralitátei, ori virtutea 'si are meritulu celu adeveratu, ér cealalte numai intru atàta, in càtu conducu la moralitate.

Unii punu de scopu alu educatiunei asemenarea omului cu Domnedieu. Dupa acelia, scopulu educa-

tiunei ér este perfectiunea, de óre-ce Domniedieu e celu mai perfectu, Altii punu de scopu alu educatiunei asemenarea omului cu fiíulu lui Domniedieu, carele s'a facutu omu, cu Is. Christosu. Dupa acestia scopulu educatiunei érási este perfectiunea, „de óre-ce Is. Christosu a fostu celu mai perfectu.“

In fine suntu érási unii, cari dicu, cà scopulu educatiunei este numai moralitatea, abstragundu cu totulu dela cealalte parti ale educatiunei, d. e. dela cea fisica, intelectuala si estetica.

D'in celea dise se vede, cà scopulu educatiunei este perfectiunea poteriloru fisice si spirituali ale omului.

5. Proprietatile generali ale educatiunei.

Acestea suntu:

I. Se fia generala. Ea nu trebuie se ocupe numai un'a ori alt'a, ci trebuie se se estenda preste tóte poterile si se se incerce a le desvoltá si cultivá pre tóte, pentrucà:

1) Ele tóte stau in cea mai strinsa legatura un'a cu alt'a. Corpulu stà in conecsiune cu spiritulu, d. e. sanetatea corpului usiuréza facultatea de a cugetá, d'in contra morbulu o ingreunéza, passionile strica sanetatei. Tocma acésta conecsiune se afla si intre facultatea de a cugetá, simtí si apetí ori aversá. Acésta legatura intima aduce cu sene, cá educatiunea se fia generala, adeca se cultiveze tóte poterile omului fàra destingere.

2) Pentrucà perfectiunea omului stà in desvoltarea si perfectiunea totúroru despusetiuniloru si poteriloru sale. Numai acela omu e perfectu, care are corpulu sanetosu, pre langa acea mente cultivata, sentimente curate si volia plecàta spre bene, si

3) Pentrucà fia-care educatiune unilaterală are dupa sene urmarile celea mai triste. Déca se neglege educatiunea fisica, atunci corpulu remane debilu, si prin acea se impedece activitatea spiritului. Déca se cultiva memori'a, ér intielesulu se neglege, atunci omulu scie multe, dara nu scie a le aplicá, si d'in contra. Déca se neglege voli'a, atunci omulu e espusu vitiului. Acestea urmari triste se potu incungirá numai prin o educatiune generale ori omilaterale.

II. Se fia armonica. Tóte despusetiunile si poterile trebuie cultivate intru o forma, pentrucà:

1) Educatiunea disarmonica este totu-una-data si unilaterală. Una atare educatiune póte sterní, conduce si desvoltá càte una potere pàna la o anumita desteritaté; dara prin acea se debilitéza activitatea alteia si se sugruma. De acea trebuie cultivate tóte poterile in asemenea mesura.

2) Ea trebuie se fia armonica cu privire la direptiunea, ce trebuie se o lie tóte poterile si despusetiunile. Acésta direptiune nu póte fi alt'a, decâtu cá omulu pre calea cea mai usióra si mai segura se-si ajunga destinatiunea. Fia-care potere trebuie se-si capete acea direptiune, carea se nu impedece, ci se

usiureze destinatiunea. Atunci va fi educatiunea armonica.

3) Educatiunea se recere a fi armonica si d'in respectulu subordinarei poteriloru singuratice. Facultatea omului de a cunósce, se imparte in inferióra si superióra; facultatea de a simtí, se imparte in sensuala si spirituala; facultatea de a apetí, se imparte in ratiunala si animala. Acumu déca se conturba acésta subordinațiune; déca partea inferióra, sensuala si animala nu se subordinéza partei superioare, spirituale si ratiunale d'in facultate, atunci educatiunea nu e armonica.

III. Se fia ámesurata naturei. Ea trebuie se fia ámesurata naturei omenesci preste totu si in specie dupa a pruncului. Dispusetiunile omului se desvólta si se cultivéza dupa anumite legi, pre cari mai toti ómenii le au comune. Acestea legi unele se reducu la corpulu, altele la spiritulu. Ele determinéza modulu, dupa care trebuescu cultivate atátu poterile corporali, câtu si acelea spirituali, d. e. cumpatatea si exercitiulu intarescu corpulu; ér d'in contra, necumpatatea si trandavi'a 'lu debilitéza. Fàra de representatiuni si semtiuri nu se nascu apetitiuni, doriri.

IV. Se fia intocmita dupa individualitatea elevului. Dispusetiunile omenesci dupa fienti'a loru mai la toti ómenii suntu intru o forma. Dara dupa diversitatea lóru, a ómeniloru, totusi se afla ceva diferentia in unu anumitu gradu. La diversi ómeni e diversa poterea muschiloru, iritatiunea nerviloru si altele. Cu privire la intielesu: unii cuprendu mai liusioru si mai curundu; altii d'in contra, mai greu si mai tardíu. In unii celea mai vii representatiuni nu sternescu neci unu simtiumentu, pre candu d'in contra, in altii cea mai micutia impressiune sternesce numai decâtu simtiumentu corespundietoriu. In prunci diversi, sub acelea si impregiurari, se manifestéza activitati cu totulu contrarie. Acésta diversitate a individului pretende una tractare cu totulu diversa. De acea regulele generali ale educatiunei trebuie se fia intocmite dupa insusirile proprie ale elevului, cá in fine elu se devina acea, spre ce e determinatu.

V. Se lie in consideratiune diversele periode ale desvoltarei. Omulu, intocma cá plant'a si animalulu, pretende in diverse periode, una tractare diversa. Unulu si acelasi midiulocu produce in tempuri diverse succesu cu totulu contrariu. Corpulu pretende in periodulu antaiu alu desvoltarei cu totulu altu nutrementu decâtu in periodulu celu desvoltatu. Spiritulu, candu incepe a se desvoltá, are lipsa de o cultura intelectuala si morala cu totulu diversa de acea, ce-i trebuesce in starea cea desvoltata. Fia-care periodu 'si are insusirile sale, pre cari educatoriulu trebuie se le observeze. Si in fine

VI. Processulu educatiunei se fia graduatu. Omulu se desvólta intocma cá si plant'a si animalulu, numai in una graduatiune intielépta. Corpulu omului in respectulu desvoltarei 'si are gradurele sale anumite. Nemicu nu se desvólta mai curundu ori mai tardíu,

decât numai la tempu si inca fãra de a se periclitã intregulu, d. e. dentiarea, numai dupace pôte consumã stomaculu materie mai grele.

Tocma asia 'si incepu activitatea si dispusetiunile spiritali, numai pre incetulu, in anumita ordine si in tempu anumitu, d. e. singuratecele ramuri ale facultatel de a cunósce. Acestu cursu alu desvoltarei tcebuie se-lu urmarésca si educatoriulu, cà-ci altu-cumu nu-si ajunge scopulu.

6. Educatiunea.

Educatiunea, cá conlucrarea propusa a ómeniloru crescuti de a cultivã pre altu, tcebuie se aiba de basa anumite regule si principia, cari suntu basate pre natur'a omului si numai d'in aceea se potu deduce ori scóte.

Cuprensulu reguleloru si alu principialoru, dupa cari conlucra cineva la cultivarea altora, se numesce: Educatiune séu Pedagogia.

Pedagogi'a, in càtu se ocupa cu regule si principia, se numesce scientia, si inca teoretica; ér in càtu educatoriulu scie aplicã acestea bine, si inca in casuri singuratece, cu agilitate, intru atãta se numesce practica.

Pedagogi'a, déca se ocupa numai cu regulele generali, fãra de a avé in vedere pre cutare genu de elevi, prunci, ori fetitie, se numesce generala; ér déca se ocupa numai cu regule speciala, adeca cu de acelea, cari se aplica la unulu d'in celea doue genuri principali, atunci se numesce speciala.

Afara de pedagogi'a generala si speciala mai este un'a atreia, adeca pedagogi'a de scóla, sub care se intielege unu cuprensu de prescrieri si regule, dupa cari e a se cresce tenerimea in scól'a popularia publica. Acésta specie de educatiune imprumuta, atãtu d'in cea generala càtu si d'in cea speciala, tóte acelea regule, cari suntu neincungiuratu de lipsa pentru scóla.

7. Necesitatea si impartirea educatiunei.

Docentele are lipsa nu numai de pedagogi'a cea de scóla, ci si de cea generala, pentrucã:

1) Elu nu tcebuie numai se instrueze, ci se si crésca. De acea e necesariu, cá elu se scie nu numai regulele de a instruí, ci si pre cele ale crescerei ori educatiunei.

2) Elu are necesitate de una scientia càtu mai vasta a reguleloru pedagogice, pentrucã se fia in stare a dá deslusire parentiloru eleviloru, cari adese-ori 'i ceru consiliulu.

3) Se pôte intemplã cá elu insulu, docentele, se fia omu cu familia. In care casu tcebuie se-si crésca si pruncii proprii, si inca asia, in càtu se fia de modellu pentru concetatieni.

Fiendu-cã educatiunea se ocupa atãtu cu partea corporala càtu si cu cea spiritala a omului; de acea se imparte in: fizica séu corporala, si in spiritala. Cea spiritala se imparte mai departe dupa trei facultati principali ale spiritului, in: intelectuala, estetica si morala. Asia dara 1) va fi vorb'a despre educatiunea fizica, 2) intelectuala, 3) estetica si 4) despre cea morala.

A. Educatiunea fizica.

1) Momentuositatea educatiunei fizice.

Educatiunea fizica are de a face cu poterile corporali ale omului. Ea tcebuie se se ingrigésca de sanatatea si tari'a corpului, precumu si despre agilitatea poteriloru corporali. Acésta se intempla déca educatoriulu alunga ori indepartéza tóte pedecile, cari aru impedeã desvoltarea poteriloru, si déca aplica midiolóce de acelea, cari promovéza ori ajuta desvoltarea.

Momentuositatea educatiunei fizice se demústra d'in aceea:

1) Cà corpulu e una parte constitutiva a omului. Omulu, fãra de corpu, ar incetã de a fi omu. De acea nu tcebuie neglesa desvoltarea si cultur'a poteriloru sale.

2) Cà corpulu omului e instrumentulu séu organulu spiritului. Momentuositatea poteriloru spiritali deprende, ori e conditiunata dela a corpului, asia in càtu ele adese-ori remanu in neactivitate, fiendu corpulu debile. D. e. déca organele sentiuluiu suntu debili, — atunci si intuitiunile castigate cu ajutoriulu loru inca voru fi debil. Fiendu corpulu morbosu, — spiritulu remane in trandavia.

Blasiu, in 24. Dec. 1871.

Solomonu-Munténu.

(Va urma.)

Bibliografia.

Dilele acestea ne venira intre altele, doue carti scrise romanesce, a caroru lipsa noi d'in parte-ne o simtiamu pentru una parte mare a publiculu romanescu.

Una d'in acelea doue carti este:

Istori'a contemporana dela a. 1815 pãna in dilele nóstre. De professoriulu P. I. Cernatescu. Bucuresci, 1871. 8^o. pag. 286. Pretiu 4 lei noi, séu circa 2 fr. v. a. Neci tempulu neci spatiulu nu ne permite astadata a face acestei istorie recensiuinea pe care o merita cu totu dreptulu. Cartea intréga este impartita in 28 de capete, d'intre care cinci se ocupa cu istori'a romaniloru, éra unulu cu cestiunea orientala, de care a romaniloru e nedespartita. In adeveru, dn. Cernatescu este unulu d'in acei rari professori de istoria, carii sciu apretia cunoscut'a sententia de auru: Non scholae, sed vitae discimus.

Alu duoilea productu scientificu ne veni d'in cealalta parte a Romanimeii sub titlu:

Manualu de Geografia pentru tenerimea romana, de Ioanu Silviu Selagianu, professoriu de istoria si filosofia in Beiusiu. Tiparitu in Vien'a 1871. 8^o mare, pag. 111. Pretiulu cartiei inpreuna cu una charta speciale a Ungariei si a tieriloru coronei unguresi si a Romaniei pe una si aceeaasi folia, este numai 1 fr. v. a. Pãna la pag. 66 este pertractata Geografi'a Ungariei, dela 67 inainte pãna la 90 a Transilvaniei, sub nume inse de Ardealu, éra dupa acesta urmédia Croato-Slavoni'a si Dalmati'a. Pe paginele d'in urma éste unu estrasu

d'in numeratur'a (catagrafi'a) oficiale, facuta cu terminu pe 31. Dec. 1869.

In scólele romanesci se vede introdusu unu mare numeru de carti scolastice, elaborate in alte limbi, de germani de tóte confesiunile, de evrei s. a. Nu scimu déca va fi permisú dincóce a se introduce si carti romanesci, elaborate de romani. — . . .

Mai primiramu de curendu:

LEGENDARIU

pentru clasa elementaria de Solomonu-Munteanu, aprobatu de comisiunea scolastica archidiecesana. Blasiu 1871. Cu tipariulu seminariului archidiecesanu, 8^o micu 93 pagine. Pretiulu 25 cr. v. a.

Nu ne indoimu cà pedagogii de profesiune isi voru castigá acestu legendariu, mai virtosu pentru cá se aiba ocaziune de a vedé metodulu dupa care este elaboratu si a'lu compará cu cele esite pana acumu pe airea.

DER OSTEN

mit illustr. Sonntagsblatt, die billigste, vollständigste und reichhaltigste unter allen Wiener-Zeitungen, erscheint jeden Sonntag und bringt alle politischen und geschäftlichen Nachrichten, alle Ziehungen, Conurse und Erledigungen, alle Gesetze und Verordnungen, alle Polizeinachrichten und Steckbriefe und enthält nebst vielem anderen noch folgende Rubriken: 1. Ein vollständiges Wochenkalendarium für Katholiken, Griechen, Protestanten, Juden etc. 2. Hof- und Staatszeitung. 3. Wiener Nachrichten. 4. Gemeindezeitung. 5. Aus den Landesauschüssen. 6. Beamtenzeitung. 7. Militärnachrichten. 8. Vereinsnachrichten. 9. Theater-, Kunst- und Literaturzeitung. 10. Jagdzeitung. 11. Frauenzeitung. 12. Schul- und Studentenzeitung. 13. Kirchenzeitung für alle Confessionen. 14. Aerztliche Zeitung. 15. Der Rechtsfreund für Jedermann. 16. Verbrecherzeitung. 17. Eisenbahnzeitung. 18. Geschäfts-, Handels- und Börsenzeitung. 19. Der praktische Landwirth. 20. Wiener Jux-Zeitung; Räthsel- und Charaden mit Preisen für die gelungene Auflösung, und ausserdem noch extra jede Woche ein prachtvoll ausgestattetes und mit wunderschönen Illustrationen versehenes 8 gross-Folio-Seiten starkes Sonntagsblatt, worin Romane, Novellen, Beschreibungen aus allen Ländern und Gegenden etc. etc. veröffentlicht werden, alles dieses kostet vierteljährig bloos 1 fl. 50 kr.

Der „Osten“ ist eine wahre Wohlthat für jede Familie und für jedes Haus. Er ist unentbehrlich für alle öffentlichen Lokale, für alle öffentlichen Aemter, für alle Gemeinde- und Landesbehörden, für alle Advokaten und Notäre, sowie für Jedermann, der für eine Ausgabe von bloos 50 kr. monatlich wissen will, was in der Welt vorgeht, und alle für sein Geschäft und sein Haus wichtigen Nachrichten regel-

mässig erfahren und sich überdies noch belehren und unterhalten will.

Wer sich vom 1. Jänner 1872 an auf ein halbes Jahr abonniert, bekommt als Prämie den schönsten und besten Kalender, der existirt, gratis und franco zugeschickt.

Probe-Exemplare auf Verlangen gratis.

Buchhändler, Zeitungsversehrer, Colporteurs etc., die den Vertrieb unseres Blattes unternehmen wollen, erhalten gute Provision.

Alle Abonnements sind zu richten: An die Administration des „Osten“ in Wien.

Die Administration des „Osten“
in Wien, Dietrichsteingasse Nr. 8.

Invitare de prenumeratiune la „Sperantia“

unic'a si prim'a fóia literaria-bisericésca la Romanii ortodocsi din Ungari'a si Ardélu.

Cu inceputulu anului 1872 — alu treilea anu alu activitatii nóstre — din nou ne adresamu càtra on. publicu romanu, pentru sucursulu seu moralu si materialu.

Este de prisosu a desfasurá de nou program'a si principiile ce profesamu, acele — credemu on. publicu sunt binecunoscute, càci ele sunt principiile crestinismului.

Progresul cultura moralo-religiósa! si ridicarea clerului la pusetiunea si demnitatea ce i compete in organismulu bisericeii nóstre nationale!

Éta stindardulu sub care ne angagiamu a luptá si mai departe, dela acésta lupta nu ne vomu retrage, ci dupa modestele nóstre poteri o vomu continuá cu veri ce pretiu.

Infintiarea reuniunilor religióse este problem'a principala, ce ni amu propusu, acést'a fàra activitate si medilócele necesarii nu se póte resolvá.

Dar este axioma: „unde-i unulu nu-i potere“ „unde-su doi poterea cresce,“ din carea manecandu, cá lupt'a nóstra se fia incoronata de invingere, ne amu ingritu, sub stindardulu nostru se avemu càtu de multi luptaci, ne amu ingritu, cá fói'a nóstra se aiba càtu de multi colaboratori si corespondinti din intru si provincii. Angagementulu mai multoru persóne binemeritate si destinse ni garantéza indestulire in acésta privintia.

Apelamé deci la toti amicii progresului si cu deosebire la clerulu nostru romanu ortodosu, si in càtu „Speranti'a“ va fi spriginita de unu numeru indestulitoriu de prenumeranti, o vomu edá nu numai de doue ori in luna, ci si de trei ori séu si in tóta septeman'a. Pretiulu de prenumeratiune pre unu anu e: 4 fl. v. a., pe 1/2 anu 2 fl. v. a. Pentru strainetate: pre unu anu 5 fl. v. a. pre 1/2 anu 2 fl. 50 cr.

Banii de prenumeratiune sunt de a se tramite franco la redactiunea „Sperantia“ in Aradu.

Pentru redactiune: Vincentiu Mangr'a.